

هویت یهودی در روایت‌سازی جنگ اوکراین - روسیه:

تحلیل گفتمان انتقادی سخنانی‌های رئیس‌جمهور اوکراین

الهام کدخدایی^۱، شهرزاد اعتمادی^۲

تاریخ دریافت: ۰۲/۱۱/۱۸، تاریخ تایید: ۰۳/۵/۹

چکیده

جنگ اوکراین-روسیه به‌عنوان یکی از ملموس‌ترین ابزارهای ظهور روسیه به‌عنوان رقیب جدی آمریکا در نظام بین‌الملل، مطرح است. ورای جنبه ژئواستراتژیک این منازعه، مواجه رسانه‌ای منحصر به فرد زلنسکی رئیس‌جمهور اوکراین با این موضوع مورد توجه قرار گرفته است. پژوهش حاضر به دنبال تحلیل استفاده زلنسکی از هویت و تاریخ یهودی برای برساخت خود و دیگری و تثبیت روایت مدنظر خود از جنگ اوکراین-روسیه برای مخاطب داخلی و بین‌المللی است. تحلیل گفتمان انتقادی (تگفا) سخنرانی‌های زلنسکی در بازه زمانی مارس ۲۰۲۲ تا ژوئیه ۲۰۲۳ نشان‌دهنده به‌کارگیری راهبردها و ابزارهای گفتمانی چون مربع ایدئولوژیک ون‌دایک، قیاس و استعاره تاریخی و داستان‌گویی جهت همراه کردن مخاطب با خود و جلب کمک‌های مالی و تسلیحاتی است. در این قطبی‌سازی گفتمانی، مکرراً از استعارات تاریخی یهودی برای انتقال مفهوم ضرورت ایستادن کشورهای غربی در کنار اوکراین و همچنین عزم و توان بالقوه اوکراین برای شکست روسیه به‌عنوان تجلی شر و دشمن دنیای آزاد استفاده شده است. تکرار چنین قیاس‌هایی، کاربرد اغراق و داستان‌گویی و ذکر تفصیلی جزئیات، به‌نوعی به استفاده ابزاری از تاریخ یهود انجامیده است و در نتیجه گفتمان زلنسکی فراتر از بلاغت اقناع پیش رفته و بیشتر به دست‌کاری ذهنی شباهت پیدا کرده است.

کلمات کلیدی: اوکراین، تحلیل گفتمان انتقادی، روسیه، زلنسکی، هولوکاست، هویت یهودی

^۱ هیات علمی دانشگاه تهران-دانشکده مطالعات جهان؛ kadkhodae@ut.ac.ir

^۲ گروه مطالعات غرب آسیا و شمال آفریقا-دانشکده مطالعات جهان -دانشگاه تهران

با حمله روسیه به اوکراین در تاریخ ۲۴ فوریه ۲۰۲۲، توجه سیاستمداران و رسانه‌ها به این نقطه از جهان معطوف شد. این درگیری نمود فاز جدی‌تر تقابل ایالات متحده و روسیه بود و خبر از واقعیت یافتن نظم جدید در عرصه بین‌المللی داشت (دهقانی فیروزآبادی، ۱۴۰۲) که با دنیای دوقطبی و تک‌قطبی تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای دارد. این جنگ همچنین به دلایل مختلف از جمله توقف انتقال گاز روسیه به اروپا (کوبزوا^۱، ۱۴۰۲)، جایگاه اوکراین در صادرات غلات (شلدون^۲، ۱۴۰۱) و «اروپایی بودن» قربانیان آن (بیومی^۳، ۱۴۰۱) باعث شده افکار عمومی تمام جهان فارغ از جنبه ژئوپلیتیک و معمول متوجه آن شود که این بی‌ارتباط با رویه رسانه‌ای زلنسکی نیست.

مقاله حاضر می‌کوشد تا با تحلیل گفتمان انتقادی (تگفا) سخنرانی‌های زلنسکی، استفاده از هویت یهودی در روایت‌سازی خاص او را مورد توجه قرار دهد. زلنسکی با تأکید بر هویت یهودی خود اوکراین را به‌عنوان طرف مظلوم و مورد تبعیض در جنگ با روسیه، معرفی می‌کند و سعی دارد با این روش کشورهای غربی و رژیم صهیونیستی را وادار به کمک بیشتر به کشورش کند؛ بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که زلنسکی به چه شکل از عناصر هویت و تاریخ یهودی در گفتمان خود برای دیگری‌سازی و جلب حمایت جهانی استفاده می‌کند؟

مروری بر مطالعات گذشته

ولادیمیر زلنسکی با توجه به پیشینه غیرسیاسی و سابقه فعالیت نمایشی‌اش مورد توجه برخی تحلیل‌گران بوده است، اما طی سال‌های اخیر کارهای پژوهشی بیشتری روی فعالیت‌هایش از جمله در عرصه رسانه‌ای انجام شده است. در مقاله‌ای با موضوع نقشه ذهنی زلنسکی در ارتباطات سیاسی، مؤلف سخنرانی‌های عمومی او در جریان انتخابات ریاست جمهوری تا بعد از آن را بررسی کرده است. در این مقاله به ادبیات، بازخورد اجتماعی و ارزش‌های درونی زلنسکی در نسبت آنچه در رسانه‌ها با رویکردی پوپولیستی بازتاب داده می‌شود پرداخته شده است (لیوبچنکو^۴ و همکاران، ۱۴۰۰). پژوهش دیگری به تحلیل محتوای منتشر شده از زلنسکی در صفحه رسمی اینستاگرام او می‌پردازد. در این مقاله پولیتینمنت^۵ یا روایت‌های دیجیتال (فیلم و عکس در فضای مجازی)

^۱ Kobzeva

^۲ Sheldon

^۳ Bayoumi

^۴ Liubchenko

^۵ Politainment – سرگرمی سیاسی

رئیس‌جمهور اوکراین از جنگ روسیه و تأثیر روان‌شناختی و رسانه‌ای - تبلیغاتی آن بر افکار عمومی به‌صورت کمی و کیفی بررسی شده است (اولمدو و رابادان^۱، ۱۴۰۲).

روبیو در پژوهشی به بررسی نقش گفتمان و روایت‌سازی رئیس‌جمهور اوکراین بر روند جنگ روسیه می‌پردازد. وی در این پژوهش به علل و اهداف او از ارتباط دادن جنگ با موضوعات مختلف با هدف جلب حمایت از طیف‌های مختلف سیاسی و بین‌المللی پرداخته است. نویسنده تشریح می‌کند که زلنسکی چگونه با بهره‌گیری از شخصیت و پیشینه حرفه‌ای و سابقه فعالیت رسانه‌ای‌اش از همه ظرفیت‌های موجود استفاده کرده است که نهایتاً منجر به پیروزی اوکراین در جنگ روایت‌ها شده است (روبیو^۲، ۱۴۰۲). سالیو با بررسی بهره‌گیری زلنسکی از رسانه‌های دیجیتال نوین برای برقراری ارتباط با سیاستمداران کشورهای دیگر با هدف جلب کمک‌های نظامی، معتقد است چنین موردی با مفاهیم قبلی دیپلماسی عمومی و دیپلماسی دیجیتال قابل تبیین نیست و مفهوم جدید دیپلماسی رسانه‌های دیجیتال را پیشنهاد می‌دهد (سالیو^۳، ۱۴۰۱). گرشوویچ نیز در مقاله‌ای به جنبه‌های ضد یهودی و گفتمان دولتی روسیه و اوکراین و بلاروس در هفت ماه اولیه جنگ اخیر در حوزه پروپاگاندا پرداخته و رویکرد تاریخی نازیسم و هولوکاست را در مواجهه با این اتفاق سیاسی و نظامی تحلیل نموده است (گرشوویچ^۴، ۱۴۰۲).

مبانی نظری و روش پژوهش

از آنجایی که تگفا را می‌توان به‌عنوان رویکردی کلی در نظر گرفت که هم مبانی نظری و هم روش تحقیق را شامل می‌شود (مراد حاصلی، ۱۴۰۰)، پژوهش حاضر مبانی نظری این رویکرد را در تحلیل پیش‌رو به کار می‌بندد. تگفا به یک رویکرد نظری یا حتی روش تحقیق مشخص، محدود نمی‌شود و پژوهشگران از پیش‌زمینه‌های مختلف و با استفاده از ابزارها و روش‌های تحقیق متعددی در این عرصه فعالیت دارند به شکلی که ووداک پیشنهاد اطلاق عنوان «مکتب» را بر تگفا دارد (ووداک^۵، ۱۳۸۱) و میر نیز آن را یک رویکرد و نه صرفاً یک روش تحقیق مشخص می‌داند. او همچنین توجه تگفا به زمینه و بنابراین بین‌رشته‌ای بودن و بین‌متنی بودن را از ویژگی‌های مهم این رویکرد می‌داند (مایر^۶، ۱۳۸۰). همچنین دیگری‌سازی به‌عنوان یکی از مفاهیم اصلی برگرفته از مطالعات پسااستعمار که

¹ Olmedo & Rabadán

² Rubio

³ Saliu

⁴ Gershovich

⁵ Wodak

⁶ Meyer

بسیاری از رفتارهای اجتماعی و سیاسی انسان‌ها را توضیح می‌دهد و مبنای تبعیض و توجیه‌گر سیاست‌های ناعادلانه بوده است، از مفاهیم نظری مورد استفاده در تحلیل حاضر است. دیگری‌سازی که ناگزیر شکل‌گیری دوگانه‌های تبعیض‌آمیزی همچون خیر/شر و عاقل/غیرعاقل را به دنبال دارد، توسط گفتمان تولید و بازتولید می‌شود و در موارد بسیاری توسط سیاستمداران برای مشروعیت بخشیدن و عادی‌سازی منازعات نظامی مورد استفاده قرار می‌گیرد (واستا^۱، ۱۴۰۲).

تگفا، یا مطالعات انتقادی گفتمان، به دنبال آن است تا از تحلیل‌های مرسوم متن فراتر رفته و روابط میان ساختارهای گفتمانی با ساختارهای اجتماعی را بررسی کند (ون دایک^۲، ۱۳۹۶). آنچه این رویکرد را از رویکردهای دیگر مجزا می‌کند، نوع سؤال پژوهشی است که مطرح می‌کند و توجهی که به روابط قدرت و تبعیض‌ها و بی‌عدالتی‌های اجتماعی دارد (مایر، ۱۳۸۰). این رویکرد را می‌توان زیرمجموعه رویکرد نظری کلی‌تر سازه‌انگاری اجتماعی دانست، که معتقد است آنچه تحت عنوان واقعیات سیاسی و اجتماعی شناخته می‌شود در واقع برساخت‌های اعضای آن جامعه هستند (ون دایک، ۱۳۹۶). ون دایک در سلسله مقالات خود با معرفی استراتژی‌ها و ابزارهای گفتمانی که می‌توانند به بازسازی روابط قدرت از طریق گفتمان بینجامند، روش‌های مؤثری برای شناخت و تحلیل نحوه مشروعیت بخشی و برساخت نوعی از به‌اصطلاح «عقل سلیم»، که سیطره گروهی خاص را عادی و معمولی جلوه می‌دهد و ادامه روابط نابرابر را ممکن می‌سازد، در اختیار محققان قرار می‌دهد. مربع ایدئولوژیک^۳ که چارچوب مفهومی ون دایک برای فهم قطبی‌سازی است، در اصل مفهوم ساده‌ای است: گوینده ویژگی‌های مثبت خود و ویژگی‌های منفی دیگری را بزرگنمایی کرده و درعین حال ویژگی‌های منفی خود و مثبت دیگری را کم‌اهمیت جلوه می‌دهد (ون دایک، ۱۳۷۷). بنابراین در گفتمان، تصویری غیردقیق ولی مطابق با ایدئولوژی خود، برمی‌سازد. با برجسته‌سازی ویژگی‌های منفی و نسبت دادن عاملیت اعمال منفی (تروریسم، خشونت، نقض آزادی...)، دیگری از حالت معمولی خارج شده و در ذهن مخاطب تبدیل به موجودی غیرانسانی، یا به عبارتی، دیوسان‌سازی^۴ می‌شود. دیوسان‌سازی باعث تسهیل توجیه اعمال خشونت علیه دیگری می‌شود.

¹ Vasta

² Van Dijk

³ Ideological Square

⁴ Demonization

در گفتمان سیاسی، مربع ایدئولوژیک در «ساختارها و استراتژی‌های استدلال» نمایان می‌شود، سیاست‌های خود، «نوع‌دوستانه» و سیاست‌های بازیگر سیاسی مقابل، خودخواهانه معرفی می‌شود و البته اگر هم ما سیاست بدی را اعمال کرده‌ایم، با نیت خوب بوده است (ون دایک، ۱۳۷۶). از نظر ون دایک ویژگی اصلی که گفتمان سیاسی را از سایر انواع گفتمان متمایز می‌کند، زمینه سیاسی^۱ است و بنابراین از جهات دیگر، تحلیل گفتمان سیاسی بسیار شبیه انواع دیگر تحلیل گفتمان خواهد بود. با این وجود، با توجه به اهمیت اقناع در گفتمان سیاسی و اینکه گوینده اغلب به دنبال مشروعیت‌سازی است، از استراتژی‌های گفتمانی و واژه‌های متناسب با این اهداف استفاده خواهد کرد.

متقاعدسازی^۲، قیاس تاریخی و دست‌کاری روان‌شناختی^۳

از مهم‌ترین کارکردهایی که سیاستمداران در گفتمان به دنبال آن هستند، متقاعدسازی است تا بتوانند مردم را با سیاست‌های خود همراه کرده و به تصمیماتشان مشروعیت بخشند. البته در خیلی از موارد سیاستمداران با سوءاستفاده از جایگاه خود و با تأثیر بر افکار عمومی، از متقاعدسازی فراتر رفته و به دست‌کاری روان‌شناختی روی می‌آورند، که عبارت است از تأثیرگذاری نامشروع بر ذهن مخاطب. ون دایک در توصیف دست‌کاری روان‌شناختی به سه سطح اجتماعی، شناختی و گفتمانی اشاره می‌کند و معتقد است در سطح گفتمانی، دست‌کاری مانند سایر انواع گفتمان ایدئولوژیک عمل می‌کند (ون دایک، ۱۳۸۵). قیاس‌های تاریخی از ابزارهای بلاغتی مورد استفاده سیاستمداران در متقاعدسازی و دست‌کاری روان‌شناختی هستند. تشبیه یا تلاش برای تشبیه و مقایسه یک رویداد به وقایع تاریخی شناخته‌شده نوعی سازوکار گفتمانی برای تثبیت و فهماندن مسئله برای تصمیم‌گیری راحت‌تر مخاطب است (شیخ‌زاده و میرشکارپور، ۱۴۰۱).

جمع‌آوری داده‌ها

از آغاز جنگ اوکراین زلنسکی از هر فرصتی برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی داخلی و بین‌المللی استفاده کرده (پلازاس-اولمدو و لویز-رابادان^۴، ۱۴۰۲) و پژوهشگران دیپلماسی عمومی به بررسی تأثیر او بر بهبود وضعیت «امنیت اعتبار» اوکراین در بین کشورهای غربی پرداخته‌اند (کال^۵،

^۱ Political context

^۲ Persuasion

^۳ Manipulation

^۴ Plazas-Olmedo & López-Rabadán

^۵ Cull

۱۴۰۲). از آنجایی که پژوهش حاضر به دنبال بررسی جایگاه هویت یهودی در روایت‌سازی زلنسکی است، سخنرانی‌هایی که اشاره‌ای مستقیم به این موضوع دارند مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. بنابراین تعداد ۹ سخنرانی که در بازه زمانی مارس ۲۰۲۲ تا ژوئیه ۲۰۲۳ ایراد شده‌اند انتخاب شده‌اند که در آن یهودیت نه به صورت گذرا که به عنوان عامل محوری بیان شده‌اند. تحلیل محتوای کامل این ۹ سخنرانی شامل برخی تم‌های مرتبط دیگر که شکل‌دهنده روایت گوینده است نیز خواهد بود.

تحلیل داده‌ها

زمینه^۱

پرداختن به کارکرد زمینه از نگاه صاحب‌نظران تگفا اهمیت قابل‌توجهی دارد. ون‌دایک در تعریف زمینه، آن را «ساختار بازنمایی شده ذهنی آن ویژگی‌های موقعیت اجتماعی که برای تولید یا فهم گفتمان مناسب هستند» می‌داند که شامل مواردی چون تعریف کلی شرایط، موقعیت زمان و مکان، مشارکت‌کنندگان در نقش‌های ارتباطی و اجتماعی مختلف و ... می‌شود. (ون دایک ت، ۱۳۸۷)

ارتباط اوکراین، روسیه، یهود و اسرائیل، پیچیده و تنگاتنگ است که جنگ اخیر، آن را در معرض توجه بیشتر رسانه‌ها و افکار عمومی قرار داده است. گفته شده که در ابتدای قرن ۲۰ میلادی حدود یک‌سوم یهودیان جهان در اوکراین زندگی می‌کرده‌اند (شکاندریژ،^۲ ۱۳۸۸). تعداد قابل‌توجهی از مهاجران یهودی به فلسطین و بسیاری از شخصیت‌های تأثیرگذار رژیم صهیونیستی اصالت اوکراینی داشته‌اند (افرادی چون ییتزاک بن زوی و گلداس مئیر^۳) ("بسیاری از رهبران برجسته سیاسی"^۴، ۱۳۹۳) دو شهر بابین یار^۵ و اومان^۶ هرکدام به لحاظ تاریخی، اهمیت خاصی برای یهودیان دارند: بابین یار به دلیل کشتارهای زمان جنگ دوم جهانی و اومان نیز مدفن ناخمان برسلوو، رهبر فرقه حصیدی برسلوو و نواده بنیان‌گذار حصیدیسم است (لین،^۶ ۱۳۷۰) که سالانه میزبان تعداد زیادی زائر یهودی است.

^۱ Context

^۲ Shkandrij

^۳ Many prominent political leaders

^۴ Babyn Yar

^۵ Uman

^۶ Linn

زلنسکی در یکی از سخنرانی‌هایش با تأکید بر اینکه اجازه نخواهد داد نقش اوکراین در شکست هیتلر از تاریخ «پاک شود» می‌گوید: «ما شر را با یکدیگر نابود کردیم. همان‌طور که اکنون با هم با شر مشابهی مقابله می‌کنیم» (زلنسکی و، ۱۴۰۲ج). طبق اسناد تاریخی، اوکراین در گذشته، چه زمان پوگروم‌ها و چه در زمان جنگ جهانی دوم محل اعمال خشونت و تبعیض علیه یهودیان بوده است و اینکه مردم، نیروی پلیس و گروه‌های ملی‌گرای اوکراین چقدر با این تبعیض‌ها و به‌طور مشخص با هولوکاست همراه بودند و اینکه حافظه این رویدادها چگونه به یاد آورده و بازسازی می‌شود، از بحث‌های چالشی تاریخی بوده و هست (چبوتارووا^۱، ۱۳۹۹). برخی نویسندگان به کشتار یهودیان توسط اوکراینی‌ها در دوره‌های تاریخی مختلف و با انگیزه‌های متعدد اشاره می‌کنند (لوور^۲، ۱۳۹۰) و (شوپارد^۳، ۱۳۹۸) بنابراین تاریخ زندگی یهودیان در اوکراین محل مناقشه بوده و روایتی که زلنسکی قصد بازسازی آن را دارد، یعنی اینکه یهودستیزی صرفاً از طرف نازی‌ها و شوروی‌ها اعمال می‌شده، منطبق بر واقعیت‌های تاریخی نیست (شوپارد، ۱۳۹۸). بنابراین اینجا بخشی از واقعیت که متناسب با منافع گوینده است به تفصیل بیان و تکرار می‌شود و بخش‌هایی که متناقض با روایت مدنظر اوست نادیده گرفته می‌شود.

نکته دیگر در تحلیل زمینه این است که روسیه نیز در دیپلماسی عمومی خود از مفاهیم مرتبط با هویت یهودی استفاده می‌کند. پوتین از عبارت «نازی زدایی» برای توصیف عملیات نظامی روسیه در اوکراین استفاده کرده (پوتین^۴، ۱۴۰۱) و در چنین فضایی رجوع زلنسکی به هویت یهودی که تا قبل از جنگ، نقش قابل‌توجهی در رتوریک (بلاغت) او نداشته، قابل‌فهم است. در چنین فضایی، حافظه و بازسازی حافظه جنبه سیاسی پیدا کرده و «نسل‌کشی»^۵ نقش مهمی در بلاغت دو طرف می‌یابد. مهم‌ترین نمونه این نسل‌کشی در این درگیری، هولوگومور^۶ و هولوکاست هستند که به شکل‌های متفاوتی بازنمایی می‌شوند تا میزان تقصیر خود و دیگری در آن مطابق با منافع هر طرف، ترسیم شود (درایر^۷، ۱۳۹۷).

¹ Chebotarova

² Lower

³ Chopard

⁴ Putin

⁵ Genocide

^۶ قحطی بزرگ اوکراین که در سال‌های ۱۹۳۳-۱۹۳۲ اتفاق افتاد و ادعا می‌شود به‌عمد توسط شوروی و برای مجازات مردم اوکراین ایجاد شد.

⁷ Dreyer

موضوع زمینه‌ای دیگر که بر فهم ما از گفتمان زلنسکی تأثیرگذار است تلاش مداوم او در جلب کمک‌های تسلیحاتی از اروپا، آمریکا و اسرائیل است. این موضوع در سخنرانی‌های او مکرر مطرح شده است (کوژوخار و کارازی^۱، ۱۴۰۱) و او همواره نسبت به محدودیت‌ها در ارسال تسلیحات معترض است (بارنز^۲، ۱۴۰۱). بنابراین اقناع مخاطب در مورد لزوم ارسال تسلیحات نظامی پیشرفته از جمله اهداف گفتمانی اصلی زلنسکی است.

در انتهای بحث در مورد زمینه، باید به اهمیت هویت شخص زلنسکی و همچنین تأکید بر این جنبه هویتی توسط رسانه‌های غربی اشاره کرد. به‌عنوان نمونه می‌توان به نام‌گذاری پنلی در کنفرانس امنیتی مونیخ که زلنسکی مهمان آن بود به «دیوید در دنیپرو: مبارزه اوکراین برای آزادی» اشاره کرد («کنفرانس امنیتی مونیخ ۲۰۲۳»^۳). مقاله نشریه آتلانتیک با عنوان «چگونه زلنسکی به دنیا یک قهرمان یهودی داد»، (بکرم^۴، ۱۴۰۱) و مطلب تایمز که از زلنسکی به‌عنوان «قهرمان یهودی» یاد می‌کند که داستانش خیلی شبیه داستان‌های تورات است (لوی^۵، ۱۴۰۲)، نمونه‌های دیگر این رویکرد رسانه‌ای به زلنسکی به‌عنوان یک یهودی هستند. در چنین روایت‌سازی اوکراین به‌عنوان کشوری که تبعیض و سرکوبگری علیه اقلیت یهودی را پشت سر گذاشته و مصمم است تا از شرق غیرلیبرال و بدون اصول اخلاقی، به سمت غرب معتقد به اصول لیبرالیسم، معرفی می‌شود. در این حرکت نسخه‌ای از ملی‌گرایی غربی که در آن اقلیت یهودی جایگاه قابل‌توجهی دارند، عامل تعیین‌کننده‌ای است.

مربع ایدئولوژیک

کاربست مربع ایدئولوژیک در برخی از سخنرانی‌ها عیان‌تر است، که بررسی زمینه مربوط به هر سخنرانی دلایل کاربرد تلویحی یا آشکار معانی متضاد^۶ را تا حد زیادی مشخص می‌کند. به‌عنوان مثال در سخنرانی یادبود هولوکاست، تأکید بر همکاری برای پیشگیری از هولوکاست دیگری است که درواقع اشاره غیرمستقیمی به جنگ روسیه و اوکراین است. در نقطه مقابل در سخنرانی در کنفرانس امنیتی مونیخ که زلنسکی به دنبال جلب حمایت عملی کشورهای عضو است (فروش تسلیحات، عضویت در ناتو)، به شکل مستقیمی از استعاره و واژه‌گزینی برای تأکید

^۱ Kozhukhar & Karazy

^۲ Barnes

^۳ Munich Security Conference 2023

^۴ Beckerman

^۵ Lévy

^۶ Contrastive meaning

بر ویژگی‌های منفی روسیه استفاده می‌کند. روسیه به عنوان جالوتِ استعاره داوود معرفی می‌شود: «متأسفانه، من آن را {ندای حمایت جهان از اوکراین} تنها پس از اصابت موشک‌های روسی به سرزمین‌مان شنیدم. پس از شروع حرکت تانک‌های روسی. پس از آن که پوتین همه راه‌حل‌های جایگزین را نابود کرد و تنها یکی از آن‌ها را باقی گذاشت» ("کنفرانس امنیتی مونیخ ۲۰۲۳"). بنابراین مسئولیت کامل شروع جنگ به عهده روسیه گذاشته می‌شود و هیچ‌چیزی در مورد عاملیت اوکراین یا غرب در مورد این بحران گفته نمی‌شود.

معانی متضادی چون صلح/جنگ، امنیت/تروریسم، دفاع/تجاوز، آزادی/استبداد و در نهایت نور/تاریکی، برای تثبیت مربع ایدئولوژیک در تصویرسازی از اوکراین و روسیه به کار گرفته می‌شوند. همچنین واژه‌گزینی نقش تعیین‌کننده‌ای در گفتمان زلنسکی در دیوسان‌سازی روسیه (و در برخی جاها، ایران) دارد. عبارت‌های ترور و تروریسم از پرکاربردترین عبارات در توصیف روسیه‌اند: در سخنرانی در کنفرانس دموکراسی‌ها آرتس ۱۲ بار از این عبارات استفاده شده^۱، در صورتی که درگیری بین روسیه و اوکراین یک درگیری نظامی متعارف بین دو دولت است که معمولاً به خشونت اعمال شده در چنین جنگی تروریسم اطلاق نمی‌شود. در این سخنرانی از پهبادهای شاهد ایرانی تحت عنوان «نوعی از سلاح‌های تروریستی ایرانی» نام برده می‌شود، در صورتی که پهباد امروزه سلاحی متعارف است که توسط کشورهای مختلف برای اهداف اطلاعاتی و عملیاتی مورد استفاده قرار می‌گیرد. بنابراین زلنسکی بدون سند موجهی و با تکیه بر قدرت بلاغی و استراتژی‌های گفتمانی، سعی در استفاده از انگاره‌های ذهنی مخاطب برای پیشبرد استدلال خود و قانع‌سازی مخاطب دارد. مخاطب اسرائیلی که هدف این سخنرانی خاص است، در ذهن خود ایران و تروریسم را مرتبط و حتی هم‌سو با نازیسم اطلاق شده به روسیه می‌داند و استفاده از این واژه او را با زلنسکی همراه می‌کند. اینجا گفتمان زلنسکی از اقناع فراتر رفته و بیشتر جنبه دست‌کاری روان‌شناختی^۲ پیدا می‌کند، چون برای اقناع مخاطب از مطالب غیرواقعی استفاده شده است. طبق تعریف ون‌دایک، «استراتژی کلی گفتمان دست‌کاری تمرکز بر آن دسته از ویژگی‌های شناختی و اجتماعی دریافت‌کننده است که آن‌ها را آسیب‌پذیرتر کرده و از مقاومت‌شان در برابر دست‌کاری می‌کاهد» (ون دایک ت.، ۱۳۸۵). تهدید ایران و خاطره

^۱ همچنین در سخنرانی‌های دیگر (زلنسکی، ۱۴۰۱ ج)

^۲ Manipulation

جمعی واقعه هولوکاست برای مخاطب اسرائیلی زلنسکی همان «ویژگی‌های شناختی و اجتماعی» است که او را آسیب‌پذیر می‌کند.

علاوه بر واژه‌گزینی، داستان‌گویی و ورود به جزئیات و انتخاب گوینده که کدام جزئیات را گفته و کدام نادیده گرفته شود از جمله راهبردهای گفتمانی هستند (ون دایک، ۱۳۹۶). بیان نام شهرها و نمایش ساختمان‌های تخریب‌شده و مشخصات مواد منفجره استفاده شده (اشاره به بمباران شهر بورودینکا یک نمونه از این راهبردهای گفتمانی است (زلنسکی و، ۱۴۰۱)، ذکر روایت‌هایی دراماتیک از کشته‌شدگان جنگ و خانواده‌هایشان از جمله جزئیاتی است که با بیان آن قصد پررنگ کردن خشونت فراگیر دیگری را دارد. زلنسکی همچنین با مقایسه کردن وقایع و مکان‌ها در زمان جنگ جهانی دوم و وضعیت فعلی آن شهر در مبارزه با روسیه، نازیسم و روسیه را هم‌ارز معرفی می‌کند: «در طول دو سال اشغال، نازی‌ها اینجا ۱۰۰۰۰ غیرنظامی را کشتند. در دو ماه اشغال، روسیه ۲۰۰۰۰ نفر را کشت» (زلنسکی و، ۱۴۰۱). او آسیب‌هایی که این شهرها در زمان جنگ جهانی دیده‌اند و تعداد کشته‌ها را با جزئیات بیان می‌کند: «به این خانه نگاه کنید. اینجا قبلاً دیوار وجود داشت. دیوارهایی که بر آن‌ها عکس‌هایی بود؛ و در این عکس‌ها افرادی بودند که زمانی جهنم جنگ را تجربه کرده بودند. ۵۰ مردی که برای کار اجباری به آلمان فرستاده شدند. آن‌هایی که هنگامی که نازی‌ها بیش از ۱۰۰ خانه را اینجا آتش زدند، زنده سوزانده شدند. ۲۵۰ سربازی که در جبهه‌های جنگ جهانی دوم کشته شدند و مجموع ۱۰۰۰ ساکن شهر بورودینکا که با نازیسم مبارزه کردند و آن را شکست دادند». این دیوارهای مورد اشاره توسط روسیه تخریب شده است: «۲۵۰ کیلوگرم بمب‌های انفجاری که این ابرقدرت با آن این شهر کوچک را بمباران کرد» (زلنسکی و، ۱۴۰۱). بنابراین با داستان‌گویی و ذکر جزئیات، زلنسکی به برساخت پیوستگی میان جنایات نازی‌ها و سیاست‌های فعلی پوتین می‌پردازد و درعین حال با تصویرسازی شهر بورودینکا به‌عنوان نماد کوچک و بی‌خطر بودن اوکراین در مقابل قدرت بزرگی مثل روسیه، سیاست‌های جنگی روسیه را غیرمنطقی و وحشیانه ترسیم می‌کند.

انتساب عاملیت

یکی از ابزارهای مؤثر در چارچوب مربع ایدئولوژیک، انتساب عاملیت در متغیرهای مثبت به خود و متغیرهای منفی به دیگری همراه با چاشنی اغراق است. در دوقطبی که زلنسکی می‌سازد، هم-راستا با دوقطبی که قبلاً توسط آمریکا و تا حد زیادی اسرائیل بر ساخته شده، ایران به‌عنوان

دشمن و دیگری خطرناک دوم در کنار روسیه قرار می‌گیرد. زلنسکی به‌طور خاص در سخنرانی که در کنفرانس دموکراسی‌ها آرتص دارد، با بزرگنمایی نقش ایران به دنبال این استدلال تلویحی است که بدون کمک ایران روسیه قادر به ادامه جنگ تروریستی خود علیه اوکراین نبود. به‌عنوان نمونه در عبارت زیر:

یکی از این ساختمان‌های مسکونی در کیف است. بعد از حمله یک پهپاد ایرانی، نیمی از ساختمان از بین رفته است. چهار طبقه ویران شد - از زیرزمین تا پشت‌بام. [این ساختمان] ۱۲۰ سال پابرجا بود. این بنا توسط ایوسلیان لو، کارآفرین که در آن زمان، رئیس یکی از کنیسه‌ها بود، ساخته شد. این ساختمان در برابر جنگ جهانی اول، امواج وحشت و جنگ جهانی دوم مقاومت کرد. شاهد اتفاقات زیادی بود و توسط پهپاد ایرانی منهدم شد؛ مانند بسیاری از اشیاء دیگر در اوکراین (زلنسکی و، ۱۴۰۲ ب). در این نقل‌قول مفهوم تلویحی «ایران هر آنچه در خلال جنگ جهانی اول و دوم تخریب نشده را ویران می‌کند» منتقل می‌شود. انتساب عاملیت به ایران در بالاترین حد اتفاق می‌افتد و فعل انجام شده از هر جهت غیرقابل قبول است:

- ساختمان تخریب شده ۴ طبقه مسکونی بوده پس ایران مسبب کشتار وسیع غیرنظامیان است.
- ایران چیزی را تخریب کرده که تمامی دشمن/دیگری‌های قبلی طی دو جنگ جهانی، تخریب نکرده بودند. بنابراین تلویحاً تهدید ایران جدی‌تر از همه تهدیدهای قبلی است.
- سازنده ساختمان یک فرد یهودی بوده است - اینجا زلنسکی وارد روند داستان‌گویی با ذکر جزئیات می‌شود^۱ و اطلاعاتی را به شنونده می‌دهد که شاید در حالت عادی کاملاً غیرضروری به نظر بیاید: طرف‌های متخاصم معمولاً اهداف جنگی خود را بر اساس مشخصات سازنده بنا (آن‌هم مربوط به ۱۲۰ سال قبل) انتخاب نمی‌کنند اما اینجا زلنسکی در ادامه رویکرد کلی خود که پررنگ کردن هویت یهودی است و همچنین با توجه به مخاطب خاص این سخنرانی که اسرائیلی‌ها هستند، اسم و آیین سازنده بنا را ذکر می‌کند تا به شکل عینی‌تری ایران را به‌عنوان دشمن مشترک اوکراین و اسرائیل و موجودیتی یهودستیز، بازنمایی کند.
- جمله آخر این نقل‌قول، اغراق واضحی است که تخریب در سطح گسترده در اوکراین را به ایران نسبت می‌دهد.

¹ granularity

استعاره و قیاس

استعاره و قیاس از ابزارهای گفتمانی پرکاربرد هستند که در همراه کردن مخاطب و مشروعیت بخشی به رفتارها، مورد استفاده قرار می‌گیرند. ماهیت قیاس و استعاره، گزینشی بودن است به این معنا که همواره بخشی از یک اتفاق تاریخی یا افسانه‌ای را بیان یا پررنگ می‌کند و قسمت‌های دیگر را یا حذف می‌کند یا از اهمیت‌شان می‌کاهد و بنابراین در خدمت ارائه روایتی خاص و منطبق بر ایدئولوژی گوینده است.

پرداختن مکرر به ابعاد مختلف یهودستیزی و هولوکاست در گفتمان‌های آموزشی، رسانه‌ای و سیاسی غرب باعث شده تا این موضوع به‌نوعی انگاره تثبیت‌شده در افکار عمومی تبدیل شود. به عقیده ماسولف، تشبیه حریف یا دشمن خود به عامل هولوکاست و تشبیه خود به قربانی هولوکاست «از حرکات بلاغی قدرتمندی هستند که به‌گوینده کمک می‌کنند تا به بهترین حالت مشروعیت‌بخشی به خود و مشروعیت‌زدایی از دیگری دست یابد». البته کاربرد قیاس هولوکاست این مشکل را نیز دارد که به دلیل شدت اتهامی که به دنبال دارد، بحث‌برانگیز خواهد بود و اغلب قویاً مورد انکار طرف مقابل قرار می‌گیرد (ماسولف،^۱ ۱۳۹۵).

آن‌گونه که دچ بیان می‌کند، هولوکاست «... به یکی از قیاس‌های تاریخی اصلی برای فکر کردن در مورد سیاست خارجی ایالات‌متحده در جهان پس از جنگ سرد تبدیل شده است» (دچ،^۲ ۱۳۸۵). به‌عنوان نمونه در بحران کوزوو در دهه ۹۰ میلادی، قیاس هولوکاست برای موجه نشان دادن مداخله آمریکا و همچنین برای ساده‌سازی موضوعی که ابعاد پیچیده‌ای داشت، مورد استفاده قرار گرفت (اشتاین‌وایس،^۳ ۱۳۸۴). پژوهش دیگری به بررسی کاربرد استعارات مرتبط با هولوکاست توسط سربازان اسرائیلی هنگامی که با چالش‌های اخلاقی مواجه می‌شوند، پرداخته است (لین، ۱۳۷۰).

از طرفی گروهی دیگر از نویسندگان، مخالف به کار بردن مکرر تمثیل هولوکاست برای منازعات دیگر هستند. در گفتمانی که در مورد هولوکاست در غرب بر ساخته شده، ادعای منحصربه‌فرد بودن این جنایت و تفاوت اساسی‌اش با جنایات دیگر در تاریخ نقش محوری دارد.^۴ در مطلبی در وبسایت موزه یادبود هولوکاست آمریکا، نویسنده نسبت به فراگیر شدن قیاس

^۱ Musolff

^۲ Desch

^۳ Steinweis

^۴ رجوع شود به «صنعت هولوکاست» (فینکلشتاین، ۱۳۸۲).

هولوکاست در جامعه، با توجه به سرعت انتقال پیام در فضای مجازی و قطبی شدن روزافزون فضا، هشدار می‌دهد و معتقد است که چنین قیاسی، علاوه بر بی‌احترامی به قربانیان هولوکاست، مانع گفتگوی سازنده در مورد مشکلات واقعی جامعه است (فریدبرگ^۱، ۱۳۹۷).

پررنگ‌ترین کاربرد قیاس هولوکاست در گفتمان زلنسکی مربوط است به سخنرانی ویدئوکنفرانسی او در جلسه کنست در مارس ۲۲، جایی که درخواست کمک تسلیحاتی از اسرائیل خیلی مستقیم مطرح شد واکنش‌های متعددی را نیز به دنبال داشت (زلنسکی، ۱۴۰۱ الف) در این سخنرانی زلنسکی از هر ابزار گفتمانی برای انتقال حس هویت مشترک با اسرائیل استفاده می‌کند. به‌طور خاص در ابتدای سخنرانی به «درهم تنیدگی» جوامع یهودی و اوکراینی و اینکه همیشه در «کنار هم» زندگی خواهند کرد و «درد و شادی را کنار هم احساس خواهند کرد» اشاره شده (زلنسکی، ۱۴۰۱). اینجا نه تنها واژه‌گزینی به شکل هوشمندانه‌ای انجام شده بلکه بخش‌هایی از واقعیت زندگی یهودیان در اوکراین، که شامل تبعیض و خشونت بوده، حذف شده است. در ادامه نقل‌قولی از گلداس مئیر نخست‌وزیر سابق اسرائیل بیان می‌شود و به اصالت اوکراینی او اشاره می‌شود.

یکی از ابزارهای گفتمانی اصلی مورد استفاده در این سخنرانی اغراق^۲ است. زلنسکی با بزرگنمایی ریشه درگیری کشورش با روسیه به آن ماهیتی ماورائی می‌دهد: درگیری لزوماً محدود به محاسبات واقع‌گرایانه طرفین نیست، بلکه ماهیتی وجودی و هویتی دارد. اوکراین با یک تهدید وجودی مواجه است دقیقاً همان‌طور که اسرائیل همواره مدعی است با تهدید وجودی مواجه است: «اما تهدید مشترک است: برای ما و شما - نابودی کامل مردم، دولت، فرهنگ؛ و حتی {نابودی} اسم‌ها: اوکراین، اسرائیل» (زلنسکی، ۱۴۰۱ الف) اوکراین از اسرائیل فقط تسلیحات (به‌طور خاص، سامانه سپر موشکی گنبد آهنین) می‌خواهد، میانجی‌گری نمی‌خواهد زیرا: «میانجی‌گری بین دولت‌ها می‌تواند اتفاق بیفتد، نه بین خیر و شر». بدین ترتیب و با این نوع واژه‌گزینی شدیدترین حالت قطبی‌سازی اتفاق می‌افتد. این برساخت البته با ادعای صلح‌دوست بودن اوکراین که در سخنرانی‌های دیگر زلنسکی مطرح شده، تناقض دارد.

نکته قابل توجه در کاربرد قیاس تاریخی هولوکاست در گفتمان زلنسکی تفاوت مهم این واقعه با جنگ فعلی اوکراین - روسیه است: درحالی‌که هیتلر در خلال جنگ جهانی دوم، تبعیض و خشونت

¹ Friedberg

² Hyperbole

بر مبنای نژاد را علیه یهودیان اعمال می‌کرد، درگیری حال حاضر اوکراین-روسیه کاملاً جنبه ژئوپولیتیک داشته و هیچ ارتباطی با نژادپرستی و نسل‌کشی ندارد. این نکته‌ای است که در تحلیل منتقدان اسرائیلی به سخنرانی زلنسکی نیز مطرح شده است. صهیونیست‌ها به منحصربه‌فرد بودن هولوکاست اعتقاد دارند و مقایسه جنایات دیگر با هولوکاست را نادرست می‌دانند. نمایندگان اسرائیلی از احزاب مختلف پس از سخنرانی زلنسکی در جلسه کنست نسبت به مقایسه یک جنگ معمولی با فجایع هولوکاست و همچنین روایت غیرواقعی زلنسکی از نقش اوکراین در این موضوع انتقاد کرده و آن را تلاشی برای بازنویسی تاریخ و انکار نقش اوکراین در خشونت علیه یهودیان دانستند ("کارکنان تایمز اسرائیل"، ۱۴۰۱). همچنین ادعای غیرواقعی زلنسکی در مورد تخریب یادبود کشته‌های بابین یار توسط روسیه و درخواست فروش/انتقال سامانه سپر موشکی گنبد آهنین به اوکراین، مورد انتقاد اسرائیلی‌ها قرار گرفت.^۲ (کالینز، ۱۴۰۱)

اغراق و اهمیت جهانی مسئله اوکراین

پس از یازده سپتامبر و آغاز «جنگ علیه ترور»، جورج بوش خطاب به جهان، با بیان جمله: «شما یا با ما هستید یا با تروریست‌ها»، مرزبندی که در آن هیچ‌کس نمی‌تواند بی‌طرف باشد را مطرح کرد. این نوعی دیگری‌سازی شدید جهانی و نمودی از اعمال قدرت آمریکا در جهان تک‌قطبی بود. با وجود آن‌که اوکراین قدرت قابل‌توجهی در نظام بین‌الملل نیست، زلنسکی در گفتمان خود به دنبال ایجاد دوقطبی مشابهی با آغاز جنگ کشورش با روسیه بوده است: جلوه دادن این جنگ به‌عنوان رویارویی حق و باطل. زلنسکی با قدرت گفتمانی که به‌عنوان رئیس‌جمهور یک کشور دارد و همچنین دسترسی که کشورهای غربی به او داده‌اند تا در عرصه‌های بین‌المللی دیده و شنیده شود، کل دنیا را در مقابل یک انتخاب قرار می‌دهد و به این شکل مشکل اوکراین را تبدیل به مسئله اروپا به‌طور خاص و کل جهان، یا به‌اصطلاح «دنیای آزاد» در سطح عام‌تر، می‌کند: «وقتی چنین جنگی در جریان است چیزی به نام بی‌طرفی وجود ندارد» (زلنسکی، ۱۴۰۲). او همچنین دو عبارت «بی-تفاوتی» و «تنفر» را کنار هم قرار می‌دهد و استدلال می‌کند که تنفر با وجود بی‌تفاوتی به نتیجه می‌رسد (زلنسکی و، ۱۴۰۲) در این نوع استدلال از ابزارهای گفتمانی متعددی مانند

^۱ Times of Israel Staff

^۲ سخنرانی زلنسکی در کنست و مقایسه اوکراین با اسرائیل مورد انتقاد فلسطینی‌ها نیز بود. از نظر آن‌ها این تشبیه به معنای معادل دانستن اسرائیل با قربانی و فلسطینی‌ها با متجاوز است که واقعیت ندارد، زیرا «زلنسکی کشور خود را به جنگ کشانده و اکنون نسبت به عواقب کار خود معترض است» (معادی، ۱۴۰۱، بند ۷).

داستان‌گویی و قیاس تاریخی استفاده می‌شود. اینجا برخلاف «جنگ علیه ترور»، یک کشور کوچک و ضعیف در مقابل قدرتی چون روسیه قرار دارد و بنابراین هویت یهودی زلنسکی، می‌تواند مؤثر باشد زیرا انگاره‌هایی چون یهودستیزی و هولوکاست تداعی‌کننده مبارزه طرف ضعیف‌تر در مقابل قدرت قوی و متجاوز است. اینجاست که تمثیل یهودی ضعیف در مقابله با دشمن قوی، که به دو شکل داستان داوود و جالوت و هولوکاست مطرح می‌شود، کاربرد پیدا می‌کند. زلنسکی مکرر از عبارت «دوباره هرگز»^۱ (زلنسکی، ۱۴۰۲) (زلنسکی و، ۱۴۰۱) (زلنسکی و، ۱۴۰۲) که بیان‌گر مصمم بودن یهودیان برای جلوگیری از روی دادن هولوکاستی دیگر است، استفاده می‌کند و با کاربرد این انگاره تثبیت شده در ذهن مخاطب برای القای فوریت وضعیت کشورش، ضرورت کمک‌رسانی سریع به اوکراین را استدلال می‌کند. زلنسکی همچنین با اشاره به نقش افراد غیر یهودی که برای نجات یهودیان در خلال جنگ دوم جهانی تلاش کرده‌اند^۲ و «اتحاد جهانی» برای نابودی نازیسم، تلاش می‌کند اهمیت ورود فعالانه کشورهای اروپایی در حمایت از اوکراین را استدلال کند (زلنسکی و، ۱۴۰۲).

در چنین استدلالی، مسئله حافظه و بازنمایی یا برساخت حافظه و البته سیاسی کردن حافظه تاریخی اهمیت پیدا می‌کند.

گفتمان مقاومت و مبارزه اوکراین

پوتاپنکو به آنچه «گفتمان مقاومت» زلنسکی می‌نامد، در دو عرصه ملی و بین‌المللی پرداخته و این را درون‌مایه اختصاصی جنگ اوکراین می‌داند (پوتاپنکو^۳، ۱۴۰۱). تگفا متون انتخاب‌شده نشان‌دهنده تأکید مداوم زلنسکی بر روحیه جنگنده و مبارز ارتش و مردم اوکراین است. در کنفرانس امنیتی مونیخ زلنسکی می‌گوید: «شجاعت چیزی است که ما داریم و به‌اندازه کافی وجود دارد.» در سخنرانی دیگری می‌گوید: «امروز شما اوکراینی‌ها نماد شکست‌ناپذیری هستید» (زلنسکی، ۱۴۰۱).

تکرار این درون‌مایه در کنار قیاس تاریخی و تمثیل‌های مرتبط با هولوکاست و هویت یهودی مانند داوود (مبارزه داوود و جالوت، تیروکمان داوود...) و جشن حانوکا، بیانگر توجه زلنسکی به فاصله گرفتن از تصویر یهودی منفعل و ضعیفی است که مانند بره به سمت کشتارگاه می‌رود و

¹ Never again

² the Righteous Among the Nations

³ Potapenko

نزدیک‌تر شدن به هویت یهودی جدیدی است که صهیونیسم به دنبال برساختن آن بوده: یهودی فعال، مبارز و شجاعی که با هرچه دارد می‌جنگد و به دنبال تأمین تسلیحات بیشتر برای جنگیدن بهتر است. در تبریک جشن حانوکا^۱ زلنسکی این مناسبت را به این شکل تبیین می‌کند: «آنان که در اقلیت بودند بر آن‌ها که تعدادشان بیشتر بود پیروز شدند. نور تاریکی را شکست داد» (زلنسکی و، ۱۴۰۱ ج). او در اینجا، به‌جای جمله‌بندی منفعلانه‌تری مانند «نور بر تاریکی پیروز شد»، بر عاملیت یهودی‌ها در مبارزه و شکست دادن دشمن تأکید دارد.

تحلیل نحوی

زلنسکی به شکل محسوسی چه در سخنرانی‌هایی که مردم اوکراین مخاطب هستند و چه آن‌ها که مخاطب بین‌المللی دارند، استفاده از ضمیر ما^۲ به‌جای من را ترجیح داده است. به‌کارگیری ضمیر ما در راستای برساختن هویت مشترک و القای تهدید مشترک با مخاطب است، او در مونیخ می‌گوید: «دیوید اکنون همه ماست، او تمام دنیای آزاد است» ("کنفرانس امنیتی مونیخ ۲۰۲۳"). این راهبرد گفتمانی همچنین باعث می‌شود مخاطب که در بسیاری موارد مردم معمولی اوکراین هستند خود را با گوینده که صاحب قدرت است در گروه خود دیده و با تصمیمات آن‌ها همراهی کنند. به این شکل سیاست‌های زلنسکی که در راستای گسترش ناتو در منطقه و پیشبرد منافع غرب است، برای مخاطب اوکراینی به شکل نوعی مبارزه و مقاومت شجاعانه در راستای ملی‌گرایی اوکراینی که به دنبال استقلال از روسیه است، بازنمایی می‌شود.

نتیجه‌گیری و بحث

مطالعه سخنرانی‌های رئیس‌جمهور اوکراین نشان‌دهنده تلاش او در جهت تبیین و پیشبرد منافع مشخص سیاسی‌اش با بهره‌گیری از دسترسی‌های خاصی است که در سطح ملی و بین‌المللی دارد. تحلیل حاضر نشان‌دهنده کاربرد عناصر مشخص و تعریف‌شده هویت و تاریخ یهودی برای برساختن اوکراین به‌عنوان خودِ مظلوم و مبارز و تجلی خیر و روسیه به‌عنوان دیگری متجاوز و تجلی شر، است. هدف نهایی چنین گفتمانی بازنمایی اوکراین به‌عنوان پایگاه غرب و در نتیجه تأمین و تضمین حمایت و کمک‌های غرب، از جمله کمک‌های تسلیحاتی است. زلنسکی همچنین

^۱ حانوکا یا «جشن نور» بزرگداشت پیروزی مبارزان یهودی ماکابی‌ها و بازسازی معبد دوم است (The Editors of (Encyclopedia Britannica, 2023)

^۲ Us, we

تلاش داشته تا با این گفتمان خود را به عنوان قهرمان ملی اوکراین تثبیت کند. در این گفتمان مربع ایدئولوژیک به وضوح و به شکل اغراق آمیزی مورد استفاده قرار گرفته و از ابزارها و راهبردهای گفتمانی چون قیاس، استعاره تاریخی، اغراق و واژه‌گزینی، استفاده شده است.

استدلال محوری زلنسکی برای جلب حمایت عملی غرب و اسرائیل این است که رفتار اوکراین مثبت و منطبق بر منظومه ارزشی غرب است و مانند یهودیان قرن بیستم میلادی در معرض تعرض و خشونت ناعادلانه‌ای قرار گرفته است. این قیاس با یهودیان با توجه به جمعیت قابل توجه یهودیان اوکراین و البته یهودی بودن خود زلنسکی، هم حالت مستقیم دارد و هم حالت استعاری، یعنی اوکراینی‌هایی که یهودی نیستند نیز در موقعیت مشابه یهودیان تحت حکومت نازی‌ها یا به عبارتی در موقعیت قربانی، قرار دارند. بنابر این روایت، اوکراینی‌ها اراده، توان و از خودگذشتگی مبارزه با دشمن قوی خود را دارند و این مبارزه را نه فقط به خاطر خودشان بلکه به خاطر محافظت از غرب در برابر پیشروی روسیه انجام می‌دهند. از این جهت تصویری که زلنسکی از اوکراین می‌سازد را می‌توان مشابه تصویر برساخته اسرائیل دانست که هم اراده و توان مبارزه را دارد و هم خود را ویلایی از تمدن در جنگل توحش و عقب‌افتادگی خاورمیانه می‌داند. از طرف دیگر روسیه همان دیگری تثبیت شده غرب یعنی شوروی و نازیسم معرفی می‌شود که زلنسکی برای بر ساخت این تناظر از راهبردهای مختلفی بهره می‌برد. بنابراین غرب و اسرائیل در معرض یک انتخاب مهم هستند: آن‌ها نمی‌توانند در قبال چنین درگیری، بی‌طرف بمانند و هر حمایت یا عدم حمایتی عواقب تعیین کننده‌ای خواهد داشت. تجربه مواجهه تک‌تک کشورهای اروپایی با نازیسم در سخنرانی روز یادبود و آشتی (بزرگداشت پایان جنگ جهانی دوم) توسط زلنسکی بیان می‌شود تا یادآوری باشد و این کشورها را به کمک به اوکراین تشویق کند (زلنسکی و، ۱۴۰۱). زلنسکی همچنین مکرر به اتحاد بین‌المللی علیه هیتلر و اهمیت آن در شکست نازیسم اشاره می‌کند و با این قیاس تاریخی سعی در زدودن انفعال در اروپا برای جلوگیری از تکرار فاجعه را دارد.

دیگر نتایج قابل توجه تحلیل گفتمان زلنسکی را می‌توان به این شرح خلاصه کرد:

- در این گفتمان مردم اوکراین برای مبارزه با نازیسم فداکاری کرده و هزینه داده‌اند بنابراین دنیا به آن‌ها مدیون است و موظف است به کمک آن‌ها بیاید.
- نبرد اوکراین و روسیه به شکل جنگ حق علیه باطل بازنمایی می‌شود و بنابراین اغراق‌ها و واژه‌گزینی متناسب با این محور کلی انجام می‌شود. در سخنرانی‌های رئیس‌جمهور اوکراین

عباراتی نظیر شر^۱، تاریکی... برای توصیف روسیه و استعاره‌های زمستان و «سیاه و سفید» برای توصیف دوران جنگ و اشغال استفاده شده‌اند (زنسکی و، ۱۴۰۱ ب).

- گفتمان زنسکی پیرامون جنگ با روسیه را می‌توان در راستای تلاش او برای پررنگ کردن ملی‌گرایی و هویت‌سازی فهم کرد. همان‌طور که محققانی چون هوربیک و اورلوا نشان داده‌اند، جنگ با روسیه این فرصت را در اختیار اوکراین داده است تا روایت راهبردی خود را به تصویر درآورد و خود را به شکل ملتی متحد، شجاع و مصمم ترسیم کند (هوربیک و اورلوا^۲، ۱۴۰۲). این رویکرد کاملاً در گفتمان زنسکی وجود دارد، به‌عنوان مثال استفاده مکرر از ضمیر «ما» هنگام صحبت با مردم اوکراین و تأکید بر اتحاد و اراده مبارزه و قطعی بودن پیروزی. در این بحث نیز باز تاریخ جنگ جهانی دوم و مبارزه با هیتلر، قیاس تاریخی است که از آن برای بر ساخت گفتمانی اتحاد ملت اوکراین استفاده می‌شود، بدون اینکه به سابقه غیرقابل‌انکار بخش‌هایی از مردم و جنبش‌های سیاسی این کشور در همکاری با نازیسم اشاره شود.

مجموع موارد ذکر شده به همراه استفاده هوشمندانه از ظرفیت فن‌آوری‌های ارتباطی جدید و ساختارهای گفتمانی غیر متنی مانند عکس و فیلم، استفاده از سبک و رنگ خاص پوشش، که در پژوهش حاضر بررسی نشده و نیاز به مطالعه بیشتر دارد، به زنسکی این توان را داده که کشورش را به صدر توجه سیاستمداران و افکار عمومی بین‌المللی برساند. روایت غیردقیق یا نادرست از وقایع تاریخی، باعث شده این گفتمان جنبه دست‌کاری روان‌شناختی نیز داشته باشد. آنچه واضح است تلاش زنسکی برای استفاده از جایگاه ویژه هولوکاست در افکار برای رسیدن به منافع سیاسی خود است. البته زنسکی در این مسیر با چالش‌هایی مانند اعتراض به استفاده ابزاری او از تاریخ و هویت یهودی مواجه بوده است. همان‌طور که ون‌دایک می‌گوید، عواملی چون پیچیدگی‌های روند فهم در ذهن مخاطب باعث می‌شود نتوانیم تأثیرگذاری بخش‌های مختلف گفتمان بر مخاطب را پیش‌بینی کنیم (ون دایک ت، ۱۳۸۷) و نحوه پذیرش پیام توسط مخاطبان گفتمان زنسکی نیازمند انجام پژوهش‌های دیگر است. پژوهش حاضر به‌خوبی کارکرد گفتمان و روایت‌سازی، شناخت مفاهیم، کلیدواژه‌ها، کاربست ماهرانه استراتژی‌های گفتمانی و شکل‌دهی و تثبیت روایت مورد نظر از خاطرات و وقایع محل مناقشه، از لوازم موفقیت در پیشبرد ایدئولوژی سیاستمداران را مورد مطالعه قرار داده است. البته همه این موارد

¹ Evil

² Horbyk & Orlova

محدودیت‌های خاص خود را دارند و گوینده باید برای پرهیز از برانگیختن واکنش‌های منفی ناخواسته و ترسیم تصویر مورد نظر و تضمین همراهی مخاطب، آشنایی کامل به حساسیت‌ها و تفاوت‌های جوامع مخاطب داشته باشد.

منابع

- دهقانی فیروزآبادی، ج. (۱۴۰۲). قدرت شکننده آمریکا ۱۱-۱۵.
- شیخ‌زاده، ص.، و میرشکارپور، ف. (۱۴۰۱). قیاس‌های تاریخی و بازشناسی توافق‌های هسته ایران. پژوهش‌نامه ایرانی سیاست بین‌الملل، ۱۷۹-۲۰۶.
- صادقی جقه، س (۱۴۰۱). سیاست حافظه، خاطره جمعی و امنیت ملی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۹۷.
- مجیدی، ح.، و رحیمی نیا، م (۱۳۹۷). تحلیل گفتمان اعتدال در انتخابات ریاست جمهوری یازدهم. فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست.
- مراد حاصلی، ج. (۱۴۰۰). موضع رویکردها به تحلیل.
- ولایتی، ع.، و دهقانی، ج. (۱۳۹۹). ۱. تحلیل گفتمانی دین در سیاست خارجی نخست وزیران رژیم صهیونیستی. پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، انجمن مطالعات جهان اسلام، ۱۳۷-۱۶۷.

"Address by the President". (2022, March 2). *Ukrainians are a symbol of invincibility* —. Retrieved July 19, 2023 from PRESIDENT OF UKRAINE Official website:

<https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayinci-simvol-nezlamnosti-73281>

"Many prominent political leaders". (2014, March 27). Retrieved August 6, 2023 from Ukrainian Jewish Encounter: <https://ukrainianjewishencounter.org/en/many-prominent-political-leaders-of-the-state-of-israel/>

"Munich Security Conference 2023". (2023, February 19). *Agenda und Livestreams der Münchner Sicherheitskonferenz 2023*. Retrieved July 19, 2023 from Münchner Sicherheitskonferenz: <https://securityconference.org/msc-2023/agenda/>

"The Editorial Board". (2023, July 10). *Opinion | What the U.S. Risks By Supplying Ukraine With Cluster Weapons*. Retrieved July 23, 2023 from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2023/07/10/opinion/cluster-munitions-ukraine-biden.html>

"Times of Israel Staff". (2022, March 20). *Israeli lawmakers tear into Zelensky for Holocaust comparisons in Knesset speech*. Retrieved August 19, 2023 from The Times of Israel: <https://www.timesofisrael.com/israeli-lawmakers-tear-into-zelensky-for-holocaust-comparisons-in-knesset-speech/>

(2016). In *The Holocaust in the Twenty-first Century: Contesting/contested Memories*. Taylor & Francis Group.

Abramson, H. (1990). Historiography on the Jews and the Ukrainian Revolution. *Journal of Ukrainian Studies*, 15(2). From <https://www.proquest.com/openview/61e7cec3d2257ed7661c7f0d73d04a6c/1?pq-origsite=gscholar&cbl=1818745>

Barnes, J. E. (2022, December 22). *Zelensky's Weapons Wish List Goes Mostly Unfulfilled on Trip to Washington*. Retrieved August 20, 2023 from The New York Times: <https://www.nytimes.com/2022/12/22/us/politics/ukraine-zelensky-biden-weapons.html>

Bayouii, M. (2022, rrr 2). They are 'civilieed' and 'look like u': the racist coverage of Ukraine. *the*

- guardian. From www.theguardian.com
- Beckerman, G. (2022, February 27). *How Zelensky Gave the World a Jewish Hero*. Retrieved July 19, 2023 from The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2022/02/zelensky-ukraine-president-jewish-hero/622945/>
- Chebotarova, A. (2020). Collective Memory of the Holocaust in Post-Soviet Russia. In *The Burden of the Past: History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*. Indiana University Press.
- Chebotarova, A. (2020). *The Burden of the Past: History, Memory, and Identity in Contemporary Ukraine*. (A. Wylegala, & M. Glowacka-Grajper, Eds.) Indiana University Press.
- Chopard, T. (2019). Ukrainian Neighbors: Pogroms and Extermination in Ukraine 1919-1920. *Quest. Issues in Contemporary Jewish History. Journal of Fondazione CDEC*, 139-167.
- Collins, L. (2022, March 24). *My Word: Zelensky's misfired speech*. Retrieved August 20, 2023 from The Jerusalem Post: <https://www.jpost.com/opinion/article-702255>
- Cull, N. J. (2023). The war for Ukraine: reputational security and media disruption. *Place Branding and Public Diplomacy*, 19, 195-199.
- Dehghani Firouzabadi, J. (2023). *Fragile Power of the United States*, 11-15. (In Persian)
- Desch, M. C. (2006). The Myth of Abandonment: The Use and Abuse of the Holocaust Analogy. *Security Studies*, 15(1), 106-145. From <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09636410600666295?needAccess=true>
- Dreyer, N. (2018). Genocide, Holodomor and Holocaust Discourse as Echo of Historical Injury and as Rhetorical Radicalization in the Russian-Ukrainian Conflict of 2013–18. *Journal of Genocide Research*, 20(4), 545-564. From <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14623528.2018.1528740?src=recsys>
- Finkelstein, N. G. (2003). *The Holocaust Industry: Reflections on the Exploitation of Jewish Suffering*. Verso.
- Friedberg, E. (2018, December 12). *Why Holocaust Analogies Are Dangerous — United States Holocaust Memorial Museum*. Retrieved July 30, 2023 from United States Holocaust Memorial Museum: <https://www.ushmm.org/information/press/press-releases/why-holocaust-analogies-are-dangerous>
- Gershovich, L. (2023). Anti-Semitism in the Propaganda and Public Discourse in Russia, Ukraine, and Belarus during the Russia-Ukraine War. *Analysis of Current Trends in Antisemitism*, 42, 1-43.
- Hamilton, J. (n.d). *Using the 'Holocaust' Metaphor*. Retrieved July 30, 2023 from Society of Professional Journalists: <https://www.spj.org/ecs14.asp>
- Horbyk, R., & Orlova, D. (2023). Trancee dia storytelling and ee ee tic warfare: Ukraine's wartiee public diplomacy. *Place Branding and Public Diplomacy*(19), 228–231.
- Kobzeva, O. (2023, January 17). *Gazprom's gas exports to Europe fall 22% in January so far - Reuters calculations*. Retrieved August 16, 2023 from Reuters: <https://www.reuters.com/business/energy/gazprom-gas-exports-europe-via-ukraine-fall-8-tuesday-2023-01-17/>
- Kozhukhar, O., & Karazy, S. (2022, March 27). *Zelenskiy demands Western nations give arms to Ukraine, asks if they're afraid of Moscow*. Retrieved August 20, 2023 from Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-leader-demands-western-nations-give-arms-asks-if-theyre-afraid-moscow-2022-03-26/>
- Lévy, B.-H. (2023, January 26). *The Truth about Ukraine and the Jews*. Retrieved July 19, 2023 from Time: <https://time.com/6250062/ukraines-complicated-jewish-history/>
- Ling, J. (2022, February 25). *Historic Ukrainian Jewish Town of Uman Hit by Russians as Putin Claims "Denazification"*. Retrieved August 6, 2023 from Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2022/02/25/ukraine-russia-jewish-town-missiles/>
- Linn, R. (1991). Holocaust Metaphors and Symbols in the Moral Dilemmas of Contemporary Israeli Soldiers. *Metaphor and Symbolic Activity*, 6(2), 61-86.
- Liubchenko, Y., Miroshvychenko, P., Dolgaryova, K., & Tupakhina, O. (2021). Political communication in the post-truth era: mind mapping values of Ukrainian Volodymyr Zelensky's. *Communication Today*, Vol. 12(No. 2), 146-166.
- Lower, W. (2011). Pogroms, mob violence and genocide in western Ukraine, summer 1941: varied histories, explanations and comparisons. *Journal of Genocide Research*, 13(3), 217-246.

- Majidi, H., & Rahimi Nia, M. (2018). *Discourse Analysis of Moderation in the 11th Presidential Election*. Quarterly Journal of Strategic Policy Research. (In Persian)
- McBride, J. (2022). The Tuchyn Pogrom: The Names and Faces Behind the Violence, Summer 1941. *Holocaust and Genocide Studies*, 36(3), 315-333.
- Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: positioning of the approaches to CDA. In *Methods of Critical Discourse Analysis*. SAGE Publications.
- Morad Haseli, J. (2021). *Positioning Approaches to Analysis*. (In Persian)
- Muaddi, Q. (2022, March 22). *Palestinians slam Zelensky's speech to the Knesset*. Retrieved August 20, 2023 from The New Arab: <https://www.newarab.com/news/palestinians-slam-zelenskys-speech-knesset>
- Musolf, A. (2016). Instrumentalization of Holocaust Memory and False Historical Analogies. In *The Holocaust in the Twenty-First Century: Contesting/Contested Memories* (pp. 57-69). Taylor & Francis.
- Olmedo, M. P., & Rabadán, P. L. (2023, May 16). Selfies and Speeches of a President at War: Volodymyr Zelensky's Strategy of Spectacularization on Inttagra.. *Media and Communication*, 11(Issue 2), 188-202.
- Plaza Olmedo, M., & López Rabadán, P. (2023). Selfies and Speeches of a Preiident at War: Volodymyr Zelensky't tt rategy of Spectacularization on Inttagra.. *Media and Communication*, 11(2).
- Potapenko, S. (2022). RESISTANCE DISCOURSE OF UKRAINIAN PRESIDENT ZELENSKY: «TOWARDS CORDIALITY». *International scientific conference «Philological sciences and translation studies: European potential»: conference proceedings*.
- Putin, V. (2022, Feb 24). *Decision taken on denazification, demilitarization of Ukraine*. From RUSSIAN NEWS AGENCY: <https://tass.com/politics/1409189>
- Riani, H. (2022). Re-imagining the Past and Mastering the Present: The Power of Analogical Arguments in American Preident'' and Celebrities'. *International Journal of Language and Literary Studies*, 4(1), 81-95. From <https://ijlls.org/index.php/ijlls/article/view/793/314>
- Rubio, Á. M. (2023). Zelenkky's diccource during the Russian invaiion of Ukraine. *Faculty of Humanities and Social Sciences*.
- Sadeghi Joqa, S. (2022). *Politics of Memory, Collective Memory, and National Security*. Quarterly Journal of Strategic Studies, 97. (In Persian)
- Saliu, H. (2022). Rethinking Media Diplomacy and Public Diplomacy Towards A New Concept: Digital Media Diplomacy. *Online Journal Modelling the New Europe*(39), 4-24. From <https://www.cceol.com/search/article-detail?id=1067137>
- Sheikhzadeh, S., & Mirshekar Pour, F. (2022). *Historical Analogies and the Recognition of Iran's Nuclear Agreements*. Iranian Journal of International Politics, 179-206. (In Persian)
- Sheldon, I. M. (2022, June 7). *Ukraine: The Breadbasket of Europe | Origins*. Retrieved August 16, 2023 from Origins: Current Events in Historical Perspective: https://origins.osu.edu/read/ukraine-food-war-agriculture?language_content_entity=en
- Shkandrij, M. (2009). *Jews in Ukrainian Literature: Representation and Identity*. Yale University Press.
- Steinweis, A. E. (2005). The Auschwitz Analogy: Holocaust Memory and American Debates over Intervention in Bosnia and Kosovo in the 1990s. *Holocaust and Genocide Studies*, 19(2), 276-289.
- The Editors of Encyclopedia Britannica. (2023, August 7). *Hanukkah | Definition, History, Customs, Story, Food, & Facts*. Retrieved August 13, 2023 from Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Hanukkah>
- Van Dijk, T. (1997). What is Political Discourse Analysis? *Belgian journal of linguistics*, 11(1), 11-52.
- Van Dijk, T. (1998). Opinions and Ideologies in the Press. In *Approaches to Media Discourse* (pp. 21-63). Wiley.
- van Dijk, T. (2006). Discourse and Manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359-383.
- van Dijk, T. (2008). Critical Discourse Analysis. In D. T. Deborah Schiffrin, *The Handbook of Discourse Analysis*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- van Dijk, T. (2017). How Globo media manipulated the impeachment of Brazilian President Dilma Rousseff. *Discourse and Communication*, 11(2), 199-229.
- Van Dijk, T. (2017). Socio-cognitive discourse studies. In *The Routledge Handbook of Critical Discourse*

Studies. Taylor & Francis.

vanDijk, T. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*. 17, pp. 359-383.

Vasta, N. (2023, 01 01).. Master Narratives in US Contemporary War Discourse: Situating and Constructing Identities of Self and Other.

Velayati, A., & Dehghani, J. (2020). *A Discourse Analysis of Religion in the Foreign Policy of Prime Ministers of the Zionist Regime*. Political Research in the Islamic World, Association for Islamic World Studies, 137-167. In Persian)

Wodak, R. (2002). Aspects of critical discourse analysis. *Zeitschrift für angewandte Linguistik*, 36(10), 5-31.

Yermak, A. (2023, June 21). *Online Meeting With Representatives of the Jewish Community*. Retrieved August 17, 2023 from For Ukrainians and Jews, it is a common war for their own history - Official website of the President of Ukraine: <https://www.president.gov.ua/en/news/dlya-ukrayinciv-i-yevreyiv-ce-spilna-vijna-za-vlasnu-istoriy-83709>

Zelensky, V. (2022b, May 8). *Address by the President of Ukraine on the Day of Remembrance and Reconciliation*. Retrieved August 13, 2023 from Official website of the President of Ukraine: <https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-pamyati-ta-prim-74885>

Zelensky, V. (2022c, December 18). *This winter, we are preparing a special summit for the sake of peace and invite our partners to show their leadership* - Retrieved August 13, 2023 from PRESIDENT OF UKRAINE Official website: <https://www.president.gov.ua/en/news/mi-gotuyemo-cteyeyi-zimi-specialnij-samit-zaradi-miru-j-zapro-79949>

Zelensky, V. (2023a, January 27). *Any neutral flag of Russian athletes is stained with blood* –Retrieved August 6, 2023 from President of Ukraine: Official Website: <https://www.president.gov.ua/en/news/bud-yakij-nejtralnij-prapor-rosijskih-sportsmeniv-zaplyamova-80653>

Zelensky, V. (2023b, January 27). *Address by the President of Ukraine on the occasion of the International Holocaust Remembrance Day*. Retrieved 2023 from Official Website: <https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-mizhnarodnogo-dnya-p-80641>

Zelensky, V. (2023c, May 8). *The address of the President of Ukraine on the occasion of the Day of Remembrance and Victory over Nazism in the Second World War of 1939-1945*. Retrieved August 14, 2023 from Official website of the President of Ukraine: <https://www.president.gov.ua/en/news/zvernennya-prezidenta-ukrayini-z-nagodi-dnya-pamyati-ta-pere-82761>

Zelensky. (2023, June 21). *For Ukrainians and Jews, it is a common war for their own history* — Official website of the President of Ukraine. Retrieved July 30, 2023 from <https://www.president.gov.ua/en/news/dlya-ukrayinciv-i-yevreyiv-ce-spilna-vijna-za-vlasnu-istoriy-83709>

Zelenskyy, V. (2022, October 24). *address by President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy to the participants of the Haaretz Democracy Conference* — Official website of the President of Ukraine. Retrieved July 30, 2023 from President of Ukraine Official Website: <https://www.president.gov.ua/en/news/mozhna-pozbaviti-sensu-alyans-rosiyi-ta-iranu-yaksho-mi-bude-78681>

Zelenskyy, V. (2022a, March 20). *Speech by President of Ukraine in the Knesset* —Retrieved July 31, 2023 from President of Ukraine Official website: <https://www.president.gov.ua/en/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-kneseti-73701>

فصلنامه انجمن ایرانی
مطالعات فرهنگی و ارتباطات

۱۹۰

سال ۲۰، شماره ۴

زمستان ۱۴۰۳

پیاپی ۷۷